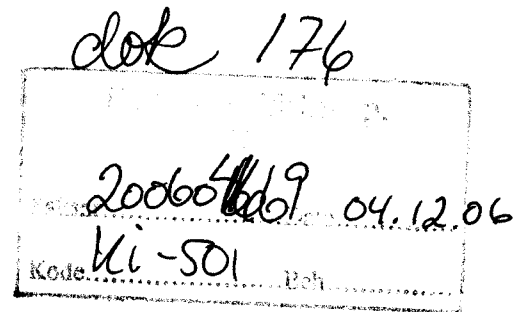

DEN NORSKE KIRKE
Nidaros biskop

Det Kongelige kultur- og kirkedepartement
Postboks 8030 Dep
0030 OSLO

Dato: 01.12.2006

Vår ref: 06/185-18 KST

Deres ref:

Høringsuttalelse om NOU 2006. 2: Staten og Den norske kirke

Nidaros biskop avgir med dette høringsuttalelse til utredningen NOU 2006:2 Staten og Den norske kirke, jfr. høringsbrev av 24.04.2006 fra Kultur- og kirkedepartementet.

Biskopen har som medlem av Nidaros bispedømmeråd allerede vært med på å avgi slik uttalelse, jfr. bispedømmerådets høringsuttalelse i brev til departementet av 15.09. 2006. Her inngår biskopen i bispedømmerådets flertallsvotum, som går inn for å endre forholdet mellom stat og kirke i tråd med den modell som i Stat-kirke-utvalgets utredning kalles "lovforankret folkekirke". Når det gjelder den nærmere begrunnelsen for dette standpunkt, viser jeg i det store og hele til nevnte høringsuttalelse.

Nidaros biskop er imidlertid også høringsinstans på selvstendig grunnlag. Jeg har bevisst valgt å avgi uttalelsen så nær opp til høringsfristen som mulig, med de muligheter det gir til gjennom denne høringsuttalelsen å stå i dialog med den høringsprosess som det siste halve året har foregått i kirke og samfunn, med utgangspunkt i Gjønnnes-utvalgets utredning og departementets høringsbrev.

La meg innledningsvis uttrykke anerkjennelse og takk for det arbeid som Stat-kirke-utvalget har utført. På et meget komplisert og krevende saksfelt gir utredningen gode analyser og bidrar med anbefalinger og forslag som gjør utredningen til en milepæl i arbeidet med stat-kirke-spørsmålet.

Gjennom den høringsuttalelse som bispedømmerådet har avgitt, har jeg allerede tydelig vært med på å tilkjenne behovet for et oppbrudd for vår nåværende statskirkeordning. Skal et slikt oppbrudd også kunne gjennomføres, forutsetter det imidlertid etter min mening en bred oppslutning om beslutningen i kirke og samfunn. I lys av det foreliggende høringsresultat, er det grunn til å stille spørsmål ved om den nødvendige konsensus nå foreligger. I denne sammenheng henviser jeg til høringsuttalelsene fra menighetsrådene i Nidaros bispedømme, hvor flertallet går inn for å beholde dagens statskirkeordning. Det er et votum jeg som biskop i Nidaros ikke kan overhøre, til tross for at jeg i denne sak er av en annen oppfatning. For Nidaros biskop er det derfor, med bakgrunn i høringsresultatet slik det nå foreligger, nødvendig å føye et nytt moment til det votum jeg har vært med på å formulere gjennom flertallets stemmegivning i Nidaros bispedømmeråd: Mye kan tyde på at tidspunktet for det endelige oppbrudd fra statskirkeordningen ennå ikke er inne. Eller annerledes formulert: Den prosess vi nå står

foran i forlengelse av departementets høring må fungere samlende og ikke splittende, og det i den grad at det oppnås betydelig grad av oppslutning om den valgte løsning.

Behovet for konsensus

Behovet for en konsensusorientert tilnærming til den videre håndtering av stat-kirke-spørsmålet kan knapt nok overvurderes. Alle de siste tiårenes stat-kirke-utredninger – offentlige og kirkelig - har løftet fram dette anliggende. I flertallsvotumet i Sivertsen-utvalget fra 1975 uttrykkes det slik: "Flertallet er oppmerksom på at den ordning vi nå har, fungerer brukbart, og at det derfor ikke er nødvendig med en umiddelbar overgang. Statskirkeordningen for Den norske kirke står meget sterkt i folks omdømme. Dette synes å gå fram av det materialet utvalget har gjennomgått. Utvalgets flertall mener imidlertid at det er så sterke grunner som taler for en endring, at den vil måtte komme før eller senere. Men flertallet mener også at dette er sak som må søkes løst uten opprivende strid. Så dypt som disse spørsmål går i vår nasjon, er det meget om å gjøre at løsninger ikke presses fram, men at endringene skjer gradvis i takt med kirkelig og allmenn opinion. Flertallet vil derfor ikke foreslå noe tidsskjema for overgangen til en selvstyrt folkekirke. I stedet har utvalget ... foreslått en rekke reformer som kan gjennomføres nå innenfor statskirkeordningen." (side 199).

Det er interessant å merke seg at de tre utredninger (Sivertsen-utvalget, Bakkevik-utvalget og Gjønnnes-utvalget) alle har endt opp med et klart flertallsvotum for endrede relasjoner mellom stat og kirke. Den påfølgende høring har imidlertid hver gang avdekket holdninger og vurderinger som ikke avspeiler situasjonen i utvalget. Den største diskrepansen ble avdekket under høringen i forbindelse med Sivertsen-utvalgets utredning i 1975. Men også i den nye utredning er diskrepansen mellom flertallsvotum og høringsresultat betydelig. Derfor er det også en krevende utfordring å drive prosessen videre i forlengelse av Gjønnneskomiteens utredning og den påfølgende høring på en måte som kan føre frem til en nødvendig grad av enighet om de veivalg som skal foretas.

Mine innspill i det følgende tar i stor grad sikte på å gå i dialog med noen av de argumenter som blir gjort gjeldende mot et oppbrudd fra statskirkeordningen, forsøksvis som et bidrag til den konsensusprosess som nå vil være avgjørende.

Folkekirkeperspektivet

Folkekirkeperspektivet spiller en viktig rolle i Gjønnnes-utvalgets utredning. Det er grunn til å legge merke til at alle tre modellene beskrives som folkekirkemodeller, henholdsvis Grunnlovsforankret folkekirke, Lovforankret folkekirke og Selvstendig folkekirke. På denne måten løfter alle tre modeller fram noe grunnleggende i Den norske kirkes selvforståelse, når det i kirkens overordende målsetting heter: "Den norske kirke skal være en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke."

Ikke uventet har det vært mye engasjement i debatten i forlengelse av Gjønnnes-utvalgets utredning omkring kirkens folkekirke-karakter og hvordan denne kan sikres når statskirkeordningen avvikles. Jeg ser ikke bort fra at mye av den skepsis om kommer til uttrykk i mange menighetsråd mot en avvikling av statskirkeordning, her henter mye av sin næring: At endrede relasjoner mellom stat og kirke svekker kirkens folkekirkekarakter. Eller mer eksistensielt uttrykt: Nå er det fare for at kirken tas fra meg. Slike opplevelser er ikke bare legitime. Det er opplevelser som kirken må ta på stort alvor. Det sier mye om de nære bånd mellom folk og kirke, utviklet og videreført gjennom generasjoner. Det er opplevelser som først og fremst må møtes der hvor folkekirken står sin prøve, i det levde liv i menighet og lokalsamfunn. Slik skal kirken

videreføres som den samme grasrotbevegelse den er kalt til å være – uavhengig av kirkeordning.

Men når folkekirkeperspektivet nå reises i stat-kirke-utredningens sammenheng, er det nødvendig å føye noe til disse mer pastorale betraktninger. Av og til snakkes det om folkekirken på en slik måte at man får inntrykk av at statskirke og folkekirke er begreper som gjensidig er avhengig av hverandre. Det er etter min mening en vurdering som statskirkeordningen ikke på noen måte kan bære og som dessuten motsies av folkekirkens historie i landet vårt. Problemet er imidlertid at det er så liten bevissthet omkring denne historie. Den er etter min mening heller ikke løftet inn i utredningen med den tyngde som saken fortjener. Eller sagt på annen måte: Folkekirkeperspektivet må ses i et videre kirkehistorisk perspektiv enn det perspektiv statskirkeordningen kan gi oss.

Folkekirkens historie i Norge er omtrent dobbelt så lang som statskirkens. Denne historie er billedlig uttrykt gjennom utredningens forside, med motivet fra Nidaros domkirke. Vår nasjonalhelligdom kan sies å være det fremste uttrykk i vårt land for kirkens tusenårige historie som folkekirke. Det var altså ikke statskirkeordningen som skapte folkekirken. Det var det Olavsarven som gjorde. For å si det med Sigrid Undset: Lenge hadde folket kjent kristendommen fra utsiden. Med Hellig Olav ble hele folket trukket innenfor. Med reformasjonen på 1530-tallet "overtok" kongen i København folkekirken. Fra da av er den videre utviklet innenfor statskirkeordningen.

Når vi i dag skal vurdere statskirkeordningens betydning for kirkens karakter av å være folkekirke, er det viktig å få den distanse til temaet som vår tusenårige folkekirkehistorie kan gi oss. Statskirkeordningen har i lang tid vært en tjenlig ordning for å virkeliggjøre kirkens karakter av folkekirke. Men det var altså ikke statskirkeordningen som skapte folkekirken. Det innebærer bl.a.: Det ordningsmessige oppbrudd vi nå står foran for stat-kirke-forholdets vedkommende, er altså ikke det første oppbrudd folkekirken i landet vårt gjennomlever. Det går en sammenhengende folkekirkelinje tusen år bakover i tid, forankret i to ulike kirkeordninger. Det er all mulig grunn til å anta at den linjen vil føres videre den dag statskirkeordningen slik vi kjenner den i dag avvikles.

Uttegningen av den nye kirkeordning

Det har blitt anført som en innvending mot Gjønnnes-komiteens utredning at den ikke tydeligere tegner ut den kirkeordning som tenkes å avløse den nåværende statskirkeordningen. Fra komiteens side er det enkelt å svare at en slik uttegning ikke kan være en oppgave for et statlig utvalg. Det er grenser for hvor langt et statlig utvalg kan gå i konkretisering, før den beveger seg inn på områder som det må være opp til "kirken selv" å konkretisere.

Dette er en både forståelig og nødvendig avgrensing. Samtidig er det klart at vi her nok står overfor en av de etterlysinger som tilhengere av fortsatt statskirkeordning gir uttrykk for. Og det skal sies: Alle har vi et legitimt behov for å vite så konkret som mulig hva den nåværende kirkeordning skal erstattes av. Kanskje ville mye av skepsisen mot et oppbrudd fra statskirkeordningen kunne elimineres, hvis et slikt behov kunne imøtekommes. Kanskje er dette et av de viktigste innsatspunkter langs veien mot større konsensus.

Her rører vi i virkeligheten ved det nokså grunnleggende spørsmål: Hva bør komme først: Den kirkelige uttegning av en ny kirkeordning eller avgjørelsen i veivalget for

stat-kirke-spørsmålet? Med det opplegg som er valgt, legges det opp til en prinsippavgjørelse i stat-kirke-spørsmålet, før en nyordning for Den norske kirke er tegnet konkret ut. Jeg er blitt i tvil om hvor heldig det egentlig er, men innser jo samtidig at her er det lagt et løp som nå må følges, selv om det kan få betydning for konsensussspørsmålet. Jeg ser heller ikke bort i fra at det er sider ved den nye uttegning av forholdet mellom stat og kirke som ville ha tjent på at arbeidet med den nye kirkeordning hadde kommet lenger enn det som i dag er tilfelle.

Uansett understreker dette behovet for å ha fullt fokus på det kirkelige reformarbeid, parallelt med stat-kirkeprosessen. Det handler ikke minst om kirkens organisering, spørsmålet om en enhetlig kirkelig økonomi, samordning av arbeidsgiveransvaret og valgordningene i kirken. Dette reformarbeidet er kommet godt i gang, men må føres videre med fornyet kraft, uavhengig av den beslutning som nå blir tatt i stat-kirke-spørsmålet.

Kongens rolle

Et spørsmål som vies overraskende liten oppmerksomhet i Gjønnesutvalgets utredning, er Kongens rolle. Et eget underavsnitt er viet grunnlovens §4 om Kongens bekjennelsesplikt, jfr. kap.5.7.4. Men saken er etter min mening ikke viet den oppmerksomhet den faktisk fortjener. Kongens rolle som kirkemedlem har både personlige, konstitusjonelle og kulturelle aspekter.

Det oppbrudd som utvalget her legger opp til, er et oppbrudd fra en historie som ikke bare omfatter statskirkeordningens 500 år, men folkekirkens tusenårige historie i landet vårt. Også i spørsmålet om Kongens rolle er det derfor utilstrekkelig å anlegge statskirkeordningen som perspektiv. Dette er et tema som må løftes fram med den tyngde som dette tema faktisk fortjener, når spørsmålet om forholdet mellom stat og kirke skal utredes.

Vårt unge monarki er tuftet på gammel historisk grunn. Slik sett går det en linje fra dagens monarki og tilbake til våre kristningskonger, med Olav Trygvasson og Olav Haraldsson som de fremste. De hadde begge skjellsettende betydning for kirken i landet vårt. Begge hadde rikssamlingen og innføringen av kristendommen som sine fanesaker. Med Olav Haraldsson ble kristenretten innført, den som gradvis bidro til en humanisering av samfunnet. Gjennom Hellig Olav, Norges evige konge, fikk vårt folk en veiviser til Kristus.

Slik sett er folkekirkens historie også en historie om forholdet mellom konge og folk og kirke. Det er en historie som altså går tusen år tilbake i tid. Men samtidig skrives det nye kapitler på denne historie i vår egen tid, med det nære forholdet som i dag eksisterer mellom konge, folk og kirke.

Dette er ikke anledningen til å reise spørsmålet om Kongens rolle i en framtidig kirkeordning. Mitt anliggende er å påpeke nødvendigheten av at dette spørsmål får en behandling som får den oppmerksomhet som saken faktisk fortjener, forankret i den viktige del av norsk kirkehistorie som handler om forholdet mellom konge, folk og kirke gjennom tusen år.

Statskirken er under avvikling

Gjennom de siste ti-år har Den norske kirke gjennomlevd betydelige endringer. Slik sett har statskirkeordningen vist seg ganske fleksibel. Gjennom utstrakt grad av delegasjon har kirkelige organer blitt tilført myndighet som har bidratt til å demokratisere og

vitalisere kirkens liv. I forlengelse av Sivertsen-komiteens innstilling er det også blitt gjennomført en rekke reformer, som omfatter kirkens liv og virksomhet både på sentralt, regionalt og lokalt plan. Etableringen av Kirkemøtet i 1984 og den nye kirkeloven av 1996 er eksempler på slike reformer.

Det går an å tenke på to måter om disse reformene: Enten ser man på reformene innenfor statskirkeordningens ramme, også i den forstand at det overordnede perspektiv er å bevare selve statskirkeordningen. Eller man ser på reformene som ledd i en pågående avviklingsprosess for statskirkeordningens vedkommende. I tråd med Sivertsenkomiteens flertall (jfr. sitatet i det foregående) er jeg av den oppfatning at de reformer som har funnet sted og som vil finne sted, er et ledd i overgangen til en ny kirkeordning. Spørsmålet er for meg derfor ikke OM statskirkeordningen skal avvikles, men NÅR konsensusbyggingen for et oppbrudd er kommet så langt at oppbruddet også kan gjennomføres.

Statskirkeordningen slik vi kjenner den er etter min vurdering altså under avvikling – og den har vært det lenge. Det overordnede spørsmål nå blir om det er mulig å skape en så bred konsensus i forlengelse av Gjønnesutvalgets utredning, at det endelige oppbrudd kan besluttet, forberedes og gjennomføres. Eller om det blir nødvendig å konkludere med at det fremdeles er et stykke vei å gå – med gradvise reformer - underveis mot den nødvendige konsensus.

Med vennlig hilsen

Finn Wagle